

MECMAU'I-BEYÂN

(مجمع البيان)

Şii âlimi Tabersî'nin
(ö. 548/1153)

Kur'an-ı Kerim tefsiri.

Tam adı *Mecma'u'l-beyân fi tefsiri'l-Kur'an* olan eserin mukaddimesinde müellif i'rab, lugat, müşkil hususlar, meânî, esbâbü'n-nüzûl, haberler, kıssalar, helâl, haram, Şia'nın diğer fırkalardan farklı olarak ortaya koyduğu görüşlerin doğruluğunun ispatı, akfî ve naklî ilimlere işaret ve Kur'an'a dil uzatanların itirazlarını cevaplandırma gibi birçok konuyu ele aldığını belirtir (I, 76-77).

Bazı kaynaklarda (meselâ bk. *A'yânü's-Şî'a*, VIII, 400) eserin yazılış sebebine dair anlatılan garip hikâyeler bir tarafa bırakılırsa Tabersî gençliğinden beri bir tefsir yazmak istediğini, fakat bazı engeller yüzünden bunun geciktiğini belirtmiş, arzusunun gerçekleştirilmesi için altmış yaşının üstünde iken *Mecma'u'l-beyân*'ı yazmaya başladığını ifade etmiş, eserinin ortaya çıkmasında kendisine her türlü desteği veren Sebzevâr Emîni Ebû Mansûr Muhammed b. Yahyâ b. Hibetullah el-Hüseyinî'yi övgüyle anmıştır (I, 75-77). Ehl-i sünnet âlimi Tabersî'nin *Câmi'u'l-beyân*'ına karşılık olmak üzere Tabersî'nin eserine *Mecma'u'l-beyân* adının verilmiş olabileceği ileri sürülmüştür (Hüseyin Kerîmân, II, 20). Gerek Ehl-i sünnet gerek Ehl-i beyt haberlerine yer verilmişse de eser daha çok bir dirayet tefsiri niteliğindedir. Müellif Kur'an'ın re'y ile tefsir edilmesini yasaklayan rivayetin metrûk olduğunu, Arap dilinin inceliklerine vâkıf olan herkesin Kur'an'ın mücmel olmayan lafızlarını anlayabileceğini belirtir.

Sûrelerin başında Mekki ve Medeni âyetlerin sayısına ve konuyla ilgili ihtilâflara yer verilen eserde Kur'an'ın Kur'an'la ve sünnetle tefsirinin gereği üzerinde durulmuş, ayrıca sahâbe ve tâbiînin sözlerinin tefsir için önemi vurgulanmış, âyetlerin kıraatine ve kıraatlerin delillerine dair bilgi verilmiştir. Müellif, İmâmiyye'ye göre mütevâtir olmayan kıraatlerin müteber sayılmayacağını belirtiyorsa da bazan şâz kıraatlere yer vermiştir. Âyetlerin nüzûl sebeplerine dair rivayetler incelenmiş, lugat, sarf, iştikak, nahiv ve i'râbla ilgili açıklamalar yapılmıştır. Daha sonra âyetlerin anlamına geçilmiş, önce İmâmiyye'nin görüşlerine yer verilmeksizin

daha çok sahâbe ve tâbiîn tefsirlerinden istifade edilerek âyetin mânası izah edilmiştir. Konu Ehl-i beyt ve dolayısıyla Şia itikadıyla ilgili ise, "Mezhep âlimlerimiz şöyle istidlâl ederler" denilerek İmâmiyye'nin görüşleri sıralanmıştır.

Mecma'u'l-beyân'da üzerinde durulan hususlardan biri de Kur'an'ın i'caz ve belâgat yönüdür. Müellif, Kur'an kelimelerinin lafız ve mâna üstünlüklerinden söz ederek âyetlerdeki edebî sanatları bütün incelikleriyle göstermeye çalışmıştır; ona göre Kur'an Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat eden en büyük mücededir. Ahkâm âyetlerini yorumlarken Ca'feriyye mezhebinin görüşlerini ispat etmeye gayret göstermiş ve İmâmiyye'ye dair konularda mâsum kabul edilen imamların sözlerine bağlı kalmışsa da diğer mezheplerin fikirlerine de yer vermiştir. Özellikle itikadî meselelerde ortaya koyduğu görüşlerden birini tercih ederken karşı görüşleri eleştirmiş, doğrudan Şia'yı ilgilendirmeyen âyetlerde kendi görüşlerini ortaya koymuştur. Kur'an'da neshin bulunduğunu kabul eden Tabersî, Kur'an'ın sünnetle de neshinin câiz olduğunu ileri sürmüştür (I, 347). Bu arada onun Abdullâh b. Abbas, Kâ'bül-Ahbâr, Vehb b. Münebbih ve Ehl-i beyt'e dayanan İsrâiliyyât'a yer verdiği de olmuştur.

Tabersî, Ebû Ca'fer et-Tûsî'nin *et-Tibyân fi 'ulûmi'l-Kur'an*'ına atıfta bulunarak tefsirin kendisi için önce teşkil ettiğini ifade ederse de bu eserin nahiv ve i'rab konularında doğru ile yanlış birbirine karıştırdığını, iyi bir tertipten yoksun olduğunu, kelimelere verilen mânaların kastedilen mânalardan uzak bulunduğunu belirtmekten de geri kalmamıştır. Kendisinden on yıl önce vefat eden Zemahşerî'nin *el-Keşşâf*'ındaki güzelliklerin kendi kitabında yer almadığını itiraf eden müellif *el-Keşşâf*'ı *Mecma'u'l-beyân*'ı yazdıktan sonra gördüğünü, onun bedîî mânalarını bir kitapta özetlemek istediğini ifade etmiştir (Hüseyin Kerîmân, II, 43). Genellikle Şii müellifler *Mecma'u'l-beyân*'da Ehl-i beyt haberlerine yeteri kadar yer verilmediğinden yakınmakta olup onlara göre Tabersî, Ayyâşî ve İbrâhim el-Kummî gibi Şii müfessirler dışında ehl-i beyt kaynaklarına iltifat etmemiştir.

Mecma'u'l-beyân üzerinde Zeynüddin Ali b. Yûnus *Zübdetü'l-beyâni'l-munteza' min Mecma'i'l-beyân*, İbrâhim Kutubşah diye bilinen Hocegi-i Şîrâzi

Muhtaşaru Mecma'i'l-beyân, Takyyüddin İbrâhim el-Kef'amî *Kırâdatü'n-nazîr ve hulâsatü'l-tefsîr* adıyla ihtisar çalışması yapmış, Molla Âgâ-yı Tahrânî eseri *Mufaşşalü'l-beyân fi 'ilmi'l-Kur'an* ismiyle Farsça'ya çevirmiştir. Muhammed Hüseyin b. Mûsâ el-Kazvîni, *Şerhu Şevâhidi Mecma'i'l-beyân*'ında (Tahrân 1338 hş./1959) Tabersî'nin tefsirinde örnek olarak kullandığı şiirleri tahlil etmiştir. *Mecma'u'l-beyân*'ın Kahire baskısı için Mahmûd Şeltût'un yazdığı, daha sonra müstakil makale olarak yayımlanan takdim yazısı (*Risâletü'l-İslâm*, X [1958], s. 229-241), Tabersî'nin ilmi kişiliğinin ve metodunun anlaşılması açısından önemlidir. Muhammed ez-Zehabî *et-Tefsîr ve'l-müfessirûn*'da Tabersî'ye ve *Mecma'u'l-beyân*'ına geniş yer vermiş, tefsir metodunu ve mezhebî etkilerini incelemiştir. Tabersî ve *Mecma'u'l-beyân* hakkında yapılan en kapsamlı çalışma Hüseyin Kerîmân tarafından gerçekleştirilmiş olup *Tabersî ve Mecma'u'l-beyân* adını taşımaktadır. Bu iki ciltlik araştırmanın ilk cildinde Tabersî, II. cildinde eseri ele alınarak telif sebebi, metodu ve kaynakları incelenmiş, diğer tefsirlerle mukayesesi yapılmıştır.

Mecma'u'l-beyân ilk defa 1268 (1852), ikinci defa 1306 (1889) yılında iki cilt olarak İran'da basılmıştır. Beş ciltlik diğer bir baskısı uzun sürede gerçekleştirilebilmiş (Sayda 1333-1356), bu baskının benzeri bir neşir de Tahrân'da yapılmıştır (1373-1374). Dârü't-takrîb beyne'l-mezâhibi'l-İslâmiyye tarafından gerçekleştirilen yayımı ise on iki cilt olup (Kahire 1378/1958) bilinen en son neşri Seyyid Hâşimî er-Resûlî el-Mahallâtî ve Seyyid Fazlullah el-Yezdî *et-Tabâtabâi* tarafından yapılmıştır (Beirut 1406/1986).

BİBLİYOGRAFYA :

Tabersî, *Mecma'u'l-beyân fi tefsiri'l-Kur'an* (nşr. Hâşim Mahallâtî - Fazlullah *et-Tabâtabâi*), Beirut 1406/1986, I, 75-77, 347; M. Hüseyin b. Mirzâ Tâhir el-Kazvîni, *Şerhu şevâhidi Mecma'i'l-beyân*, Tahrân 1338 hş./1959; *Keşfü'z-zunûn*, I, 386; Musa O. A. Abdul, *Shaykh Tabarsi's Commentary*, Lahor 1977, s. 21-82; a.mlf., "The Majma' al-Bayan of Tabarsi", *IQ*, XV/2-3 (1971), s. 106-120; *A'yânü's-Şî'a*, VIII, 398-401; Kays Â-i Kays, *el-İrâniyyûn*, III, 285-286; M. Hüseyin ez-Zehabî, *et-Tefsîr ve'l-müfessirûn*, Kahire 1405/1985, II, 93-136; Hüseyin Kerîmân, *Tabersî ve Mecma'u'l-beyân*, Tahrân, ts., II, 20-44; Mahmûd Şeltût, "Takdim li-kitâbi Mecma'i'l-beyân", *Risâletü'l-İslâm*, X, Kahire 1958, s. 229-241; Sabîh Hammûd eş-Şâtî, "Menhecü't-Tabersî fi tefsiri'l-elfâz", *Âdâbü'r-râfideyn*, XIII, Musul 1981, s. 97-140.

